

De stadhoudersstoel van de hoge justitiekamer te Groningen

Jhr. Victor de Stuers inspecteerde, toen hij in het najaar van 1874 te Groningen vertoefde, met kritisch oog zowel het uit- als het inwendige van het gebouw, waarin het Provinciale Gerechtshof was gevestigd, het gebouw van de tegenwoordige arrondissementsrechtbank in de Oude Boteringestraat. Van zijn bevinding bracht deze enthousiaste oudheidkundige verslag uit aan zijn medeleden van de, in dat jaar ingestelde, commissie van rijksadviseurs, een commissie, welke haar zetel in Den Haag had en wier taak het was de regering van voorlichting te dienen zowel ten aanzien van de toestand der gedenktekenen van de vaderlandse geschiedenis en kunst, als omtrent de instandhouding der bestaande monumenten.

Hoewel, zoals te verwachten, de waarnemingen van de heer De Stuers in de eerste plaats het gebouw zelf betroffen, vraag ik hier slechts de aandacht voor hetgeen hij daar o.a. op de zolderverdieping aantroef: een staatsiestoel met kussen en voetbank (afb. 1). Deze stoel, een produkt van bekwaam vakmanschap, betekende voor De Stuers een verrassende vondst. Naar zijn oordeel zou de stoel in de 18de eeuw zijn gemaakt en wel ten behoeve van prins Willem IV. Bij dit laatste vergiste hij zich: het was niet voor deze stadhouder, maar voor diens zoon Willem V, dat dit

meubelstuk in opdracht van het provinciale bestuur van Stad en Ommelanden was vervaardigd.

Toen Willem V in 1766, meerderjarig geworden, al de waardigheden van zijn vader aanvaardde, verwachtten de leden van de Hoge Justitiekamer der provincie, dat de prins te gelegener tijd naar Groningen zou komen om dan daar mede als voorzitter zitting te nemen in hun vergadering. Dit bracht hen op de gedachte, dat tegen die tijd een stadhouderlijke stoel aanwezig behoorde te zijn in hun bovengenoemd gebouw, waarin het hof sinds 1755 zetelde. Een dergelijke distinctieve zetel, aanduidende de hoge functie door de prins bekleed, bezat het hof namelijk niet. Vermoedelijk beschikte het behalve over gewone stoelen slechts over een klein getal, in 1738 aangekochte, armstoelen met groen fluweel bekleed, op de kussens waarvan het provinciewapen was geborduurd. Deftige stoelen ongetwijfeld, maar de een was gelijk aan de ander, een staatsiezetel ontbrak.

Vandaar dat de Hoge Justitiekamer zich tot de provinciale regering wendde met een desbetreffend verzoek tot aankoop, hetwelk 5 juni 1766 werd ingewilligd. De provinciale bestuurders meenden, dat ze niet in Groningen terecht konden voor het vervullen van deze luxueuze wens der heren luite-

Afb. 1. Stadhoudersstoel van notchout met rood fluwelen bekleding en borduurwerk, uit de Hoge Justitiekamer te Groningen. Rijksmuseum, Amsterdam.

nant en hoofdmannen. Het waren de Haagse borduurwerkers 'Jan de Meijer en Zoon' bij wie zij hun bestelling zouden plaatsen en deze firma verzorgde niet alleen het borduurwerk – dit met uitzondering van het royaal ontworpen prinselijke wapen –, maar leverde ook de stoel zelf met de bijbehorende voetbank. Het valt niet te zeggen, in hoeverre de genoemde borduurwerkers een bedrijf hadden, dat in het algemeen ingesteld was op het leveren van meubilair met borduursel; het kan zijn, dat dit slechts een enkele keer, zoals bij deze stoel, het geval was. De naam van de meubelmaker blijft echter onbekend.

Jan de Meijer (1707–1788) en zijn zoon Dirk waren vooraanstaande leden van het Haagse borduurwerkersgilde, waarvan zij beiden tussen de jaren 1754–1778 herhaaldelijk deken en hoofdmans zijn geweest. Het borduren van het wapen (afb. 2) geschiedde door Dirk Schel (1706–1775), eveneens een Haags borduurwerker, die mede enkele keren als deken of hoofdmans van zijn gilde fungeerde¹. Schel bevestigde zijn werkstuk niet zelf op de rug van de stoel, maar zond dit in een houten kistje over naar Groningen. Inclusief het kistje kwam zijn leverantie het provinciale bestuur in 1767 te staan op 202 gulden 10 stuiver. Voor de stoel met zijn toebehoor werd datzelfde jaar 893 gulden 4 stuiver betaald, in welk bedrag begrepen was de vracht van Den Haag naar Groningen en mede de kosten van een te Groningen gemaakte 'veranderinge in de aftekening'. Deze laatste woorden duiden m.i. op het volgende. Bij het appliceren van het losse, geborduurde wapen met zijn entourage op de rugleuning werden enkele slingertjes met bladmotief van het andere borduursel overkruist. Door stengel en bladeren hier en daar, waar zij waren onderbroken, bij te werken, wist men de indruk te wekken, dat het gehele borduurwerk, hoewel dus van tweeërlei origine, een organische eenheid uitmaakte. De som der beide rekeningen laat zien, hoe diep de provinciale

¹ De gegevens betreffende de genoemde borduurwerkers dank ik aan de heer drs. H. M. Mensonides, gemeente-archivaris van Den Haag, wie daarvoor mijn vriendelijke dank toekomt.

heren in de buidel tastten om de prins in de Hoge Justitiekamer op een adequate zetel te kunnen doen plaatsnemen.

Dat de zolder van het Provinciale Gerechtshof geen passende bergplaats bood voor dit kostbare meubelstuk, was het college van rijksadviseurs het met zijn secretaris De Stuers eens. De adviseurs richtten zich met een rekwest dienaangaande tot de minister van justitie. 'Dit meubelstuk', zo schreven deze heren, 'dat door beeldhouw- en borduurwerk uitmunt, loopt, vanwege de plaats waar het staat en de omgeving waarin het zich bevindt gevaar onherstelbaar beschadigd en vernietigd te worden. Het zou beter verzorgd zijn, wanneer het overgebracht werd naar de lokalen op de Prinsegracht alhier [= Den Haag], waar de voorwerpen bestemd voor een eerlang te openen museum van Nederlandsche oudheid en kunst verzameld worden. Ook zou het tot versiering van dit museum veel bijdragen en voor den hedendaagschen meubelfabrikant als model van groot nut kunnen zijn; eindelijk mag daaraan eenige historische beteekenis toegekend worden'. Krijgt dan bij deze woorden de geschiedkundige waarde een laatste plaats toebedeeld, men moet beseffen, dat de toenmalige meubelmaker zich bij zijn goede stukken graag liet inspireren door oude stijlen en zeker vond hij kopiëren niet verwerpelijk.

De minister, aldus door de rijksadviseurs voorgelicht, nodigde bij een brief van 11 november 1874 de president van het Groningse gerechtshof uit om zijn visie op deze aangelegenheid te geven; daarbij werd de vraag gesteld, of de stoel met toebehoor rijkseigendom was. In zijn antwoord – drie weken later – schreef de president, mr. G. W. H. baron van Imhoff terug, dat de bewuste zetel bekleed was met rood fluweel, de rug versierd met het wapen van de erfstadhouder waar rondom de spreuk 'honi soit qui mal y pense', terwijl onder het wapen stond 'je maintiendrai'. Verder berichtte Van Imhoff, dat 'boven het wapen van den stadhouder in den stoel zelven of in het houtwerk aangetroffen wordt het wapen van de provincie Stad en Lande'.

Over het recht van eigendom merkte de president

Afb. 2. Detail afb. 1.

op, dat de stoel tot de inrichting van de Hoge Justitiekamer had behoord en 'onder de vele opgevolgde wisselingen van constitutien en regeeringen in de provincie is gelaten en zich daar nog bevindt in het bezit van het tegenwoordig Provinciaal Gerechtshof'. Men zou kunnen opmerken, meende de president, 'dat het justitiewezen,

vroeger een zelfstandige provinciale inrichting, geworden is eene rijksinstelling en deswege alles wat tot dien inrichting behoord heeft, is overgegaan aan het rijk. Mogt die regel in het algemeen geldig zijn, meen ik toch, dat men dien moet beperken tot de voorwerpen die voor de administratie der justitie nog gebruikt kunnen worden,

maar dat dit niet het geval is met zulke voorwerpen, die hebben uitgediend en beschouwd moeten worden als monumenten van de geschiedenis van een verleden, afgesloten tijdperk'. De president oordeelde, dat men de stoel beschouwen kon als een 'provinciaal voorwerp, een monument van de byzondere geschiedenis van de vroegere zelfstandige provincie Stad en Lande'. Het kwam hem aangewezen voor, 'dien stoel te laten in de provincie en te plaatsen in het hier ter stede opgerigt Provinciaal Museum van Oudheden, 't geen ook overeenkomstig den wensch zou zijn van het collegie, waarvan ik thans de eer heb voorzitter te zijn', schreef Van Imhoff. Dit warme pleidooi van de president voor het behoud van de stoel in Groningen mocht echter niet baten.

Met de inhoud van deze brief stelde de minister de rijksadviseurs in kennis, die evenwel bij hun verzoek bleven en bij de minister aandrongen op overbrenging van de stoel naar het rijksmuseum te 's-Gravenhage. Bij ministerieel schrijven van 8 april 1875 zouden zij daarop ten antwoord krijgen, dat de Groningse stadhoudelijke zetel inmiddels in Den Haag was aangekomen en geplaatst in één der lokalen van het departement van justitie, gereed om naar het museum op de Prinsegracht te worden overgebracht.

Wie thans de 'Catalogus van meubelen' (1952) van het Rijksmuseum te Amsterdam raadpleegt, vindt de uit Groningen afkomstige stoel vermeld onder nummer 263. De catalogus omschrijft het meubelstuk op uitvoerige wijze, welke hier achterwege kan blijven, daar de afbeelding een duidelijk beeld van deze sierlijke zetel geeft; deze laat ook zien, helaas, dat het fluweel der bekleding zeer is versleten. In de catalogus wordt de stoel op 'omstreeks 1755' gedateerd, waarbij verband wordt gelegd tussen die tijd en de ingebruikneming van het gebouw in de Oude Boteringestraat door de Hoge Justitiekamer in dat jaar. Thans valt de Groningse stadhoudelijke zetel dus te dateren op 1766/1767.